

Percepcja Sejmu X kadencji

(w świetle badań socjologicznych)

Ewa Karpowicz, Krystyna Lelińska

9 listopada 1991

Kancelaria Sejmu
Biuro Studiów i Ekspertyz

<u>Spis treści;</u>	<u>strona</u>
Wprowadzenie	2
I. Wiedza o Sejmie	3
II. Opinie o działalności Sejmu	9
III. Ocena stanowionego prawa	15
IV. Postrzegana i postulowana rola posła	20
Zakończenie	25

WPROWADZENIE

Raport niniejszy prezentuje wyniki badań socjologicznych. nt. "Sejm w opinii społecznej", których celem było poznanie poglądów społeczeństwa polskiego na temat Sejmu, dotarcie do niektórych uwarunkowań tworzenia się tych poglądów, a także próba określenia ich społecznych skutków.

Część danych, uzyskanych w tych badaniach przedstawiono już w dwóch komunikatach, przedstawionych posłom w sierpniu i wrześniu br.¹ - Obecnie przedstawiamy raport uwzględniający odpowiedzi na wszystkie pytania zamieszczone w kwestionariuszu ankiety, dotyczące percepcji Sejmu X kadencji.²

Koncepcja badań, ich program oraz narzędzia w nich zastosowane zostały opracowane w Dziale Badań Biura Studiów i Ekspertyz /BSE/ Kancelarii Sejmu.

Jednym z zasadniczych celów realizowanych przez Dział Badań jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie jak transformacje ustrojowe inicjowane przez Sejm odbijają się w świadomości społecznej. Ważnym elementem przemian systemowych jest tworzenie nowych struktur i modyfikacja zasad działania instytucji demokratycznych.

Przeprowadzone badania usytuowane są w szerszym nurcie podejmowanych przez BSE badań socjologicznych dotyczących społecznej percepcji tych instytucji.

Opinie społeczne na temat Sejmu X Kadencji powinny, naszym zdaniem, zainteresować nie tylko naukowców, ale także polityków, a w szczególności posłów czynnie uczestniczących na forum Sejmu w realizacji ważkich zmian ustrojowych.

Sądzymy, że raport niniejszy pozwoli posłom minionej kadencji skonfrontować własne oceny wydarzeń i procesów związanych z działalnością Sejmu z ocenami społeczeństwa; da im również możliwość poznania reakcji społecznych na postawy i zachowania prezentowane przez nich samych w toku poselskiej pracy: wiedza na ten temat jest naszym zdaniem szczególnie cenna dla tych posłów, którzy zamierzają kontynuować działalność polityczną.

Próba pogłębionego zbadania poglądów społecznych na temat Sejmu, uwzględniającego różnorakie aspekty jego działalności i przejawy funkcjonowania, podejmowana jest w naszym kraju po raz pierwszy. Mamy świadomość niedoskonałości naszych poczynań, ale zarazem żywimy przekonanie, że materiał, którego część prezentujemy w niniejszym raporcie może posiadać istotną trwałą wartość.

Sejm X Kadencji, który podjął tak wiele decyzji o zasadniczej wadze dla państwa i społeczeństwa oraz uchwalił największą w powojennej historii liczbę aktów prawnych - ma niewątpliwie historyczne znaczenie.

Powinnością socjologów jest zarejestrowanie społecznej recepcji działań instytucji tworzącej zręby nowego systemu.

Podjęta przez nas próba ujawnienia poglądów społecznych na temat Sejmu oraz dotarcia do źródeł kształtowania się tych poglądów miała na celu weryfikację obiegowych opinii oraz wyjaśnienie niektórych przyczyn pojawiania się w naszym życiu społecznym takich zjawisk jak obniżanie się prestiżu społecznego wielu instytucji publicznych czy spadek zaufania do organów władzy.

Ranga społeczna Sejmu badana była w wielu sondażach opinii społecznej, jednak zarówno dane uzyskiwane w tych sondażach jak i dokonywane w środkach

¹ Por. "Sejm w opinii społecznej". Komunikat z badań cz. I z 28-VIII-1991 oraz cz. II z 12-IX-1991 r.

² W innym terminie przygotowany będzie raport dotyczący społecznych opinii na temat przemian ustrojowych.

masowego przekazu analizy poglądów społeczeństwa na temat Sejmu są, z natury rzeczy, powierzchowne i często nieuzasadnione.

Podejmując decyzję o przeprowadzeniu bardziej pogłębionych badań na temat społecznej percepcji Sejmu brałyśmy pod uwagę zarówno konstytucyjną funkcję Sejmu jak i jego realny wpływ na kształtowanie zachodzących w naszym kraju przemian. Miejsce Sejmu w naszym układzie politycznym jest ważnym elementem wpływającym na kształt rodzącej się demokracji. Istotna jest tu jednak nie tylko jego formalna pozycja określona przez przepisy prawa, ale także faktyczny wpływ na decyzje w kluczowych dla kraju sprawach. Wpływ ten zależy od wielu różnorodnych czynników, wśród których poparcie społeczne, zaufanie społeczne i prestiż społeczny odgrywa niebagatelną rolę. Społeczna percepcja Sejmu, jego "funkcjonowanie" w świadomości społecznej nie jest wyłącznie zjawiskiem podlegającym ocenie w kategoriach socjologicznych; stanowi ważny fakt społeczny, który wpływa: znacząco, choć nie bezpośrednio, na kształt nowych rozwiązań prawnych i ustrojowych.

Przedmiotem badań na temat percepcji Sejmu były następujące zagadnienia:

- 1) zakres wiedzy na temat ustawowych funkcji Sejmu oraz podstawowych elementów jego struktury i oblicza politycznego,
- 2) ocena działalności Sejmu: poziom aprobaty dla jego poczynań, skala akceptacji skutków jego działań, ze szczególnym uwzględnieniem oceny stanowionego prawa,
- 3) postrzegana i postulowana rola posła.

Badania zostały przeprowadzone w dniach 24 i 25 czerwca br. w okresie, kiedy toczyły się gorące dyskusje nad zmianą ordynacji wyborczej, której kształt miał decydować o składzie Sejmu następnych kadencji a także - pośrednio - wyznaczać pozycję Sejmu w konfiguracji organów władzy. Wywiady z respondentami przeprowadzono za pośrednictwem ankierów OBOP. Badania miały charakter reprezentatywny, zrealizowano je na 1000 osobowej próbie wylosowanej spośród dorosłej ludności kraju. Ogółem uzyskano 952 kwestionariusze wywiadu.

W raporcie niniejszym prezentujemy dane, które ujawniają tzw. rozkład procentowy odpowiedzi, tzn. wskazują, jaki procent badanej populacji wyraził taką lub inną opinię. W niektórych przypadkach dostarczamy informacji o cechach /demograficznych i społecznych/ respondentów, które znacząco wpływają na ich poglądy.

Przedstawiając wyniki badań świadomie unikamy opatrywania ich obszernymi komentarzami. Staramy się również nie ulegać pokusie generalizacji. Szczegółowa interpretacja danych uwzględniająca liczne czynniki, które miały wpływ na percepcję Sejmu oraz próba określenia jej społecznych skutków wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Celem raportu, który prezentujemy jest natomiast dostarczenie posłom maximum informacji o opiniach społecznych na temat Sejmu X Kadencji.

Raport składa się z dwóch części. W pierwszej prezentujemy cele i założenia teoretyczne badań; druga zawiera dane empiryczne dotyczące poglądów o Sejmie X Kadencji.

I. WIEDZA O SEJMIE

Wiedza społeczeństwa na temat Sejmu stanowi niewątpliwie ważny wskaźnik zainteresowania tą instytucją, jest również istotną przesłanką kształtowania się rzetelnych i trafnych ocen jej działalności.

W badaniach przyjełyśmy, że elementarna wiedza obywatelska dotycząca tej

instytucji powinna obejmować znajomość:

- najważniejszych funkcji i zadań Sejmu,
- ważnych stanowisk, pełnionych w organach Sejmu,
- liczby posłów
- form organizacyjnych działalności posłów /komisji sejmowych i klubów poselskich/

Znajomość najważniejszych funkcji Sejmu oceniano na podstawie kilku pytań. Pierwszym z nich było nieskategoryzowane pytanie, w którym proszono respondentów o wskazanie jakie są, ich zdaniem, najistotniejsze funkcje Sejmu. Odpowiedzi ujawniły, że większość badanych /61,7%/ potrafiła wymienić tylko jedną pełnioną przez Sejm funkcję - ustawodawczą.

Pozostałe dwie funkcje uznawane na ogół za najważniejsze wymieniane były przez nieliczną grupę respondentów. Funkcję kontrolną wymieniło zaledwie 3,9% badanych, a powoływanie organów państwa - 2,1% respondentów.

Niektórzy respondenci postrzegali działalność Sejmu w szerszym niejako kontekście; formułowano jego zadania w następujący sposób³:

- działania na rzecz poprawy warunków życia,
wyprowadzanie kraju z kryzysu - 8,7%
- kierowanie państwem - 5,6%
- zajmowanie się sprawami ekonomicznymi - 4,1%
- reprezentowanie narodu - 2,1%
- dbałość o prawa obywateli - 1,4%

Absolutny brak wiedzy na temat zadań Sejmu odzwierciedlony poprzez brak odpowiedzi ujawniło 14,4% respondentów.

Wypowiedzi formułowane w tym pytaniu były najczęściej ogólnikowe i mało rozbudowane; 68,0% badanych wymieniło tylko Jedno zadanie Sejmu, 11,2% - dwa zadania a 2,0% respondentów - trzy zadania lub więcej.

Niewielki zasób wiedzy o zadaniach Sejmu ujawnił się również w odpowiedziach na pytanie dotyczące podmiotów, które mogą zgłaszać inicjatywy ustawodawcze.

Respondenci wymieniali następujące osoby i instytucje, które

- ich zdaniem - inicjatywę taką posiadają:
- posłowie na Sejm (grupy posłów, komisje, kluby) - 38,6%
- rząd (premier, ministrowie) - 31,3%
- prezydent - 21,0%
- senatorowie (Senat) - 12,0%

Warto zaznaczyć, że 14,9% ogółu wypowiedzi stanowiły odpowiedzi nietrafne a 26,3% respondentów nie potrafiło wymienić żadnej osoby bądź instytucji, która może zgłaszać inicjatywę ustawodawczą.

Niski stopień poinformowania dotyczył także funkcji kontrolnej sprawowanej przez Sejm wobec organów państwowych i instytucji.

W odpowiedzi na pytanie: "Jakie organy państwowe podlegają ocenie Sejmu" respondenci wymieniali:

- Rząd (premiera, ministrów) - 34,9%
- NIK - 20,3%
- Rzecznika Praw Obywatelskich - 5,6%
- NBP - 3,4%

Wśród ogółu odpowiedzi 14,4% stanowiły odpowiedzi nietrafne. Prawie połowa respondentów (46,6%) nie potrafiła wymienić żadnej instytucji podlegającej ocenie Sejmu.

Tylko jedną instytucję potrafiło trafnie wymienić 28,0% respondentów, 14,2%

³ W tym i wszystkich dalszych zestawieniach procentowych obok każdej kategorii podajemy odsetek obliczony od ogółu respondentów.

wskazało dwie a 4,2% umiało wymienić trzy jednostki kontrolowane przez Sejm.

W kolejnym pytaniu przedstawiono respondentom listę stanowisk państwowych i proszono ich, aby wskazali, które z tych stanowisk "obsadza" Sejm.

Respondenci trafnie wymienili:

- prezesa NIK-u - 75,9%
- prezesa Rady Ministrów - 67,5%
- Rzecznika Praw Obywatelskich - 54,0%
- prezesa NBP - 42,4%
- członków Trybunału Konstytucyjnego - 48,2%.

Symptomatyczne jest to, że pół roku po wyborach prezydenckich aż 27,5% respondentów uważa, iż prezydent jest powoływany przez Sejm; 11,6% nietrafnie przypisało Sejmowi powoływanie wojewodów, a 5,4% - przywódców partii politycznych.

Respondentom zadano również pytanie, którego intencją było wysondowanie, czy rozróżniają oni władzę ustawodawczą od wykonawczej i sądowniczej. Poniższa tabela prezentuje treść pytania oraz uzyskane wyniki:

	Czy, Pana/i/ zdaniem, Sejm zajmuje się wymienionymi poniżej zadaniami?	tak 1	nie 2	nie wiem 3
1.	rozstrzyganie sporów między instytucjami i organizacjami ⁴	13,5	68,0	18,5
2.	wydawanie rozporządzeń i zarządzeń wykonawczych	45,3	36,1	18,6
3.	uchwalanie ustaw	94,2	0,7	5,1

TAB. Nr 1. Identyfikacja zadań Sejmu

N = 950

Dane powyższe wskazują wyraźnie, że społeczeństwo w ogromnej większości trafnie przypisuje Sejmowi funkcję stanowienia prawa. Tabela ujawnia jednak, że znaczna część społeczeństwa nie potrafi rozgraniczyć kompetencji władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej. Świadczy o tym fakt, że niemal połowa badanych uważa, że Sejm wydaje akty administracyjne, zaś niemal co siódmy respondent przypisuje Sejmowi zadania wykonywane przez organy sądownictwa.

Znajomość najważniejszych stanowisk sejmowych ujawniła się w pytaniu, w którym proszono respondentów o ich wymienienie.

Funkcję Marszałka Sejmu wskazało 52,9% badanych, 22,6% wymieniło wicemarszałków, 20,2% - przewodniczących komisji a 1,4% - Konwent Seniorów.

Jedną funkcję wymieniło 18,7% respondentów, dwie - 19,0% a trzy i więcej - 18,9%. Prawie połowa badanych (43,4%) nie potrafiła wymienić żadnego stanowiska sejmowego.

Na pytanie, ilu posłów liczy Sejm, tylko 16,6% badanych udzieliło poprawnej odpowiedzi, a 30,7% nie potrafiło wskazać jakiegokolwiek liczby. Pozostali wymieniali liczby zawierające się w przedziale od 100 do 1000 posłów.

⁴ W pytaniu świadomie zrezygnowano z najbardziej reprezentatywnych dla sądownictwa zadań; karania i orzekania w sprawach między osobami. Ograniczono się do "rozstrzygania sporów między instytucjami i organizacjami" - ta funkcja bowiem, jak wykazały badania wstępne, bywa przypisywana instytucjom innym niż Sądy.

W odpowiedzi na pytanie, w jakich formach organizacyjnych działają posłowie w Sejmie, 37,8% respondentów orientowało się, że działają oni w komisjach sejmowych, a 40,1% wiedziało, że są zorganizowani w klubach poselskich.

Znajomość komisji sejmowych ujawniła się w odpowiedziach na pytanie, w którym proszono respondenta o podanie nazw znanych mu komisji. Respondenci najczęściej wymieniali następujące komisje:

- Komisję Zdrowia - 12,1%
- Komisję Konstytucyjną - 11,9%
- Komisję Edukacji, Nauki i Postępu Technicznego - 9,0%
- Komisją Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - 8,8%
- Komisję Polityki Gospodarczej Budżetu i Finansów - 5,3%
- Komisję Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych
Leśnictwa - 4,6%
- Komisję Polityki Społecznej - 2,4%

Pozostałe komisje miały mniej niż 1% wskazań, stąd pominięto je w zestawieniu.

Warto zaznaczyć, że 13,4% respondentów umiało wymienić nazwę jednej komisji, 12,5% - dwóch, a 12,9% badanych - trzech lub więcej komisji. Przeważająca część respondentów nie potrafiła podać pełnych nazw Komisji a 59,6% nie wymieniło nazwy ani jednej Komisji.

Nazwy klubów poselskich znane były nieco większej grupie respondentów; 45,5% nie wymieniło nazwy ani jednego klubu a 10,7% udzieliło błędnej odpowiedzi.

Pozostali wymieniali nazwy następujących klubów:

- Obywatelski Klub Parlamentarny - 37,6%
- Klub Poselski PSL - 27,3%
- Klub Parlamentarny - Unia Demokratyczna - 20,4%
- Parlamentarny Klub Lewicy Demokratycznej - 18,3%
- Klub Poselski Stronnictwa Demokratycznego - 13,3%
- Klub Poselski Unii Chrześcijańsko Społecznej - 6,4%
- Klub Poselski Stowarzyszenia PAX - 4,9%
- Klub 'Poselski Unii Socjaldemokratycznej - 3,4%
- Klub Niezależnych Posłów - 2,0%
- Klub Poselski Polskiego Związku Kat. -Spół. - 0,5%
- Poselski Klub Pracy - 0,2%
- Klub Posłów Wojskowych - 0,2%

Nazwę jednego klubu wymieniło 16,2% badanych, dwa kluby -10,6%, trzy - 11,9%, cztery - 7,8% a pięć lub wyżej klubów potrafiło wskazać zaledwie 6,1% respondentów.

Analiza odpowiedzi na poszczególne pytania dotyczące wiedzy o Sejmie nie pozwoliła w pełni określić jej ogólnego poziomu reprezentowanego przez każdego respondenta. Ocena poziomu tej wiedzy stała się możliwa dzięki zastosowaniu specjalnej skali, skonstruowanej przez: przyporządkowanie każdemu pytaniu sumy punktów możliwych do uzyskania, obliczenie sumy punktów uzyskanych przez każdego respondenta oraz zakwalifikowanie go do odpowiedniej kategorii utworzonej skali.

Skala została skonsultowana na podstawie procentowej częstotliwości uzyskanej przez respondentów liczby punktów za wszystkie odpowiedzi na pytania dotyczące znajomości

Sejmu. Utworzono trzy kategorie skali poziomu wiedzy: poziom wysoki, średni i niski.

Każdy respondent mógł uzyskać maximum 43 punkty. Ani jeden respondent nie uzyskał jednak tej sumy. Najwyższy wynik wynosił 36 punktów. Średnia arytmetyczna wynosiła zaledwie 1/3 sumy punktów możliwych do uzyskania.

Uznano, że uzyskanie powyżej 20 punktów kwalifikuje respondenta do pierwszej kategorii, uzyskanie od 11 do 20 punktów - do kategorii drugiej, a uzyskanie najwyżej 10 punktów - oznacza, że respondent reprezentuje niski poziom wiedzy.

Pomiar liczby punktów uzyskanych przez każdego respondenta wykazał że wysoki poziom prezentowało 26,1% badanych, średni - 40,1% respondentów, a 33,8% legitymowało się niskim zasobem informacji o Sejmie.

Wiedza o Sejmie ujawniona w niniejszych badaniach była zróżnicowana w zależności od niektórych cech społeczno - demograficznych respondentów.

Analizie korelacyjnej poddano uzyskany przez respondentów poziom wiedzy o Sejmie z cechami takimi jak płeć, wiek, miejsce zamieszkania, poziom wykształcenia i zawód.

Nie prezentując szczegółowych danych dotyczących wymienionych zmiennych, wskazujemy jedynie najbardziej charakterystyczne tendencje ujawnione poprzez analizę statystyczną.

Wysoką wiedzą o Sejmie wykazywali się nieco częściej mężczyźni 73,6% niż kobiety /21,2%/. Relatywnie najwyższy zasób informacji posiadali ludzie dorośli w wieku 40-49 lat /34,7% prezentowało dużą wiedzę/ najniższy zaś ludzie młodzi w wieku 24-29 lat /14,9%/. Mieszkańcy miast prawie dwukrotnie częściej legitymowali się wysokim poziomem wiedzy /33,8%/ niż mieszkańcy wsi /17%.

Czynnikiem najbardziej różnicującym posiadany zasób wiedzy respondentów był ich poziom wykształcenia. Badani z wyższym wykształceniem ujawniali prawie sześciokrotnie częściej wysoki poziom wiedzy o Sejmie /63,1%/ niż osoby z wykształceniem podstawowym /11,5%/ i ponad trzykrotnie częściej niż osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym /19,0%/.

Wśród robotników niewykwalifikowanych jedynie 6,8% prezentowało wysoki poziom wiedzy, wśród rolników - 17,9%, zaś wśród inteligencji na kierowniczych stanowiskach - aż 61,3%.

Istnieje wiele różnorodnych możliwości uzyskiwania informacji o działalności Sejmu. Poniższa tabela przedstawia dane świadczące o częstotliwości korzystania przez respondentów z różnych źródeł tych informacji

	Źródła informacji	Częstotliwość korzystania ze źródła		
		często	rzadko	nigdy
		1	2	3
1	bezpośrednie transmisje telewizyjne z obrad Sejmu	19,3	59,6	21,1
2.	bezpośrednie transmisje radiowe z obrad Sejmu	19,8	47,9	32,3
3.	audycje telewizyjne i/lub radiowe dotyczące działalności Sejmu	20,6	59,8	19,6
4.	dzienniki telewizyjne i/lub radiowe	76,7	21,2	2,1
5.	materiały prasowe (sprawozdania, omówienia w gazetach i czasopismach)	17,7	47,3	35,0
6.	rozmowy, dyskusje ze znajomymi	28,4	45,3	26,3
7.	spotkania z posłem, zebrania wyborcze	1,1	7,6	91,4

TAB. Nr 1. Źródła informacji o Sejmie i częstotliwość korzystania z nich

Okazało się, że podstawowym źródłem zdobywania wiadomości o pracy Sejmu są dzienniki telewizyjne i radiowe. Zdecydowana większość respondentów (76,7%) oświadczyła, że "często" zdobywa informacje o Sejmie za pośrednictwem dzienników. Tylko 2% badanych nie słucha ich i nie ogląda nigdy. Drugim źródłem informacji wymienianym najczęściej przez badanych są rozmowy i dyskusje ze znajomymi. Wskazuje na to źródło 28,4% badanych.

Bezpośrednie transmisje telewizyjne z obrad Sejmu ogląda "często" jedynie co piąty respondent, co piąty również stwierdza, iż "często" przysłuchuje się bezpośrednim transmisjom radiowym. Ponad 20% badanych nigdy nie ogląda transmisji telewizyjnych, ponad 30% nigdy nie słucha sejmowych transmisji w radiu. Audycje telewizyjne i/lub radiowe, poświęcone problematyce sejmowej, są "często" oglądane lub słuchane przez 20% respondentów. Około 20% w ogóle nie słucha i nie ogląda takich audycji. Prawie 18% badanych deklaruje "częste" korzystanie z takich źródeł informacji o Sejmie jak publicystyka i omówienia prasowe w gazetach i czasopiśmie; 35% nigdy nie czyta nic na ten temat.

Spotkania z posłem, zebrania wyborcze traktowane przez nas jako swoiste źródło informacji o pracy Sejmu wykorzystywane było przez niewielką grupę badanych.

Respondentów proszono również o wskazanie, w jakich formach - ich zdaniem - powinny być przekazywane informacje o Sejmie w telewizji. Poniższa tabela prezentuje dane uzyskane w pytaniu dotyczącym tej kwestii.

	Postulowane formy przekazu	tak	nie	nie wiem
		1	2	3
1.	bezpośrednie transmisje wszystkich posiedzeń Sejmu	29,1	57,3	13,7
2.	bezpośrednie transmisje niektórych tylko posiedzeń Sejmu dotyczących szczególnie ważnych spraw	71,8	18,8	9,5
3.	syntetyczne sprawozdania z przebiegu obrad	66,5	21,1	21,4
4.	krótkie informacje w dzienniku telewizyjnym	85,1	10,6	4,2

TAB. Nr 3. Postulowane formy informowania o Sejmie

Zdecydowana większość badanych wyraża więc przekonanie, że bezpośrednie transmisje telewizyjne powinny być przeprowadzane tylko z niektórych obrad Sejmu, dotyczących szczególnie ważnych spraw.

Zwolennicy pełnego przekazywania przebiegu wszystkich posiedzeń Sejmu stanowią mniej niż 1/3 badanych.

Przedstawione powyżej wyniki badań ujawniają dość słabą, naszym zdaniem, orientację społeczeństwa w problematyce Sejmu. Dotyczy to zarówno wiedzy o jego strukturze jak i pełnionych funkcjach.

Poziom tej wiedzy jest uzależniony od miejsca zamieszkania respondentów, a w szczególności od poziomu ich wykształcenia.

Dane o częstotliwości korzystania z poszczególnych źródeł informacji o Sejmie wskazują również, iż zakres zainteresowania społeczeństwa działalnością Sejmu nie jest zbyt duży i najczęściej ogranicza się do relacji zamieszczanych w dzienniku telewizyjnym.

II. OPINIE O DZIAŁALNOŚCI SEJMU

Opinie o działalności Sejmu stanowiły w naszych badaniach istotny wskaźnik aprobaty dla jego poczynań. Formułowane oceny o Sejmie, dokonywane przez respondentów na kilku płaszczyznach są, jak sądzimy, jedną z miar legitymizacji Sejmu a zarazem wyznacznikiem określanych przez Sejm kierunków polityki gospodarczej i społecznej, tak ważnych dla zachodzących w naszym kraju przemian ustrojowych.

Respondenci oceniali Sejm pod względem zgodności jego działań z interesem społecznym, jego rzeczywistej roli w inicjowaniu zachodzących zmian systemowych, udziału w budowie demokracji.

Opinie na temat działalności Sejmu wpływają niewątpliwie na kształtowanie się zaufania do niego. Stopień tego zaufania stanowi również przedmiot naszej analizy.

Jednym z przyjętych wskaźników aprobaty dla działalności Sejmu były odpowiedzi na pytanie: "Czy działalność Sejmu dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami".

Pytanie to miało na celu weryfikację ocen dokonanych w cyklicznych badaniach sondażowych przeprowadzonych przez CBOS, a także poznanie czynników wpływających na kształtowanie się tych ocen /umożliwia to analiza wypowiedzi uzasadniających wyrażone opinie/.

Rozkład odpowiedzi przedstawia diagram Nr 1.

Uznanie Sejmu za instytucję dobrze służącą społeczeństwu a jego działalność za zgodną z interesem społecznym wyraziło łącznie 35,6% respondentów.

Dezaprobatę w tym względzie ujawniło 38,7% badanych, a co czwarty respondent uchylił się od dokonania jakiegokolwiek oceny.

Czy działalność Sejmu dobrze służy społeczeństwu i Jest zgodna z jego interesami

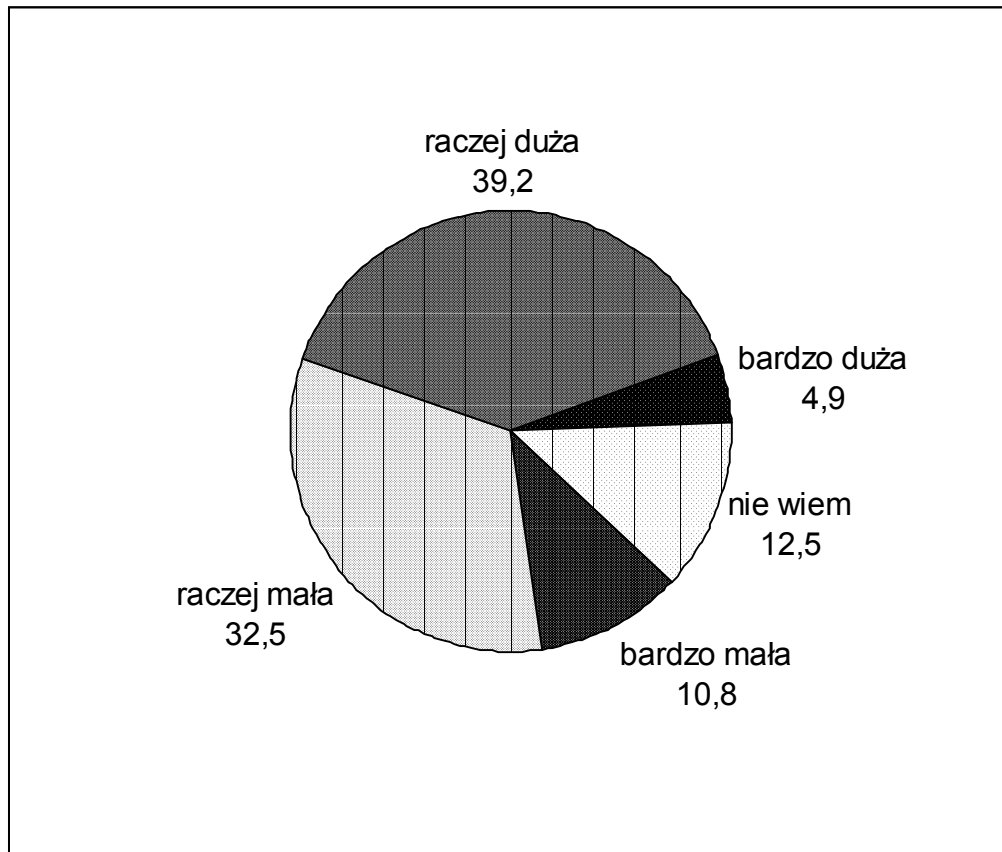

Diagram Nr 1. Ocena działalności Sejmu z punktu widzenia zgodności z interesem społecznym

Wymieniane przez badanych uzasadnienia formułowanych ocen pozwalają lepiej poznać reakcje społeczeństwa na przejawianą publicznie działalność Sejmu.

Pozytywne opinie uzasadniane były najczęściej w następujący sposób:

- uchwalanie ważnych i korzystnych dla społeczeństwa⁵ ustaw - 19,3%
- uwzględnianie przez Sejm ważnych potrzeb społecznych - 6,8%
- swoboda dyskusji na posiedzeniach sejmowych - 5,1%
- pozytywne cechy posłów (np. pracowitość, odwaga cywilna, uczciwość) - 1,3%
- autonomia Sejmu - 1,0%

Krytyczne opinie uzasadniane były najczęściej:

- negatywnymi skutkami stanowionego prawa (sformułowania ogólne) - 20,8%
- uchwalaniem ustaw mało istotnych dla społeczeństwa kosztem zaniedbywania spraw ważnych - 15,4%
- negatywną oceną konkretnych, wymienionych przez respondentów ustaw - 7,7%
- niewłaściwym składem osobowym Sejmu /kontraktowość Sejmu/ - 4,4%
- negatywnymi cechami posłów /brak dyscypliny, kłótniwość/ - 3,5%

Zmienne demograficzne różnicowały w pewnym stopniu opinie respondentów.

Aprobatę dla działalności Sejmu w omawianym powyżej pytaniu nieco częściej wyrażali mężczyźni /39,8%/ niż kobiety /32,5%/. Mieszkańcy miast lepiej oceniali Sejm /akceptowało jego działalność 35,7% mieszkańców dużych miast i 34,5% małych miast/ aniżeli mieszkańcy wsi /28,9%/.

Badani z wyższym wykształceniem częściej stwierdzali, że działalność Sejmu dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami /46,8% opinii pozytywnych/ niż respondenci posiadający wykształcenie podstawowe /32,4%/.

Wykonywany, zawód najbardziej różnicował dokonywane oceny. Np. pracownicy umysłowi z wyższym wykształceniem /specjaliści/ prawie dwukrotnie częściej wyrażali aprobatę dla Sejmu /50,0%/ niż robotnicy /28,7%/ i rolnicy indywidualni /32,4%/.

Wiek badanych nie miał istotnego wpływu na wyrażane opinie.

Kolejnym pytaniem sondującym ocenę działalności Sejmu było pytanie: "Jak duża jest rola Sejmu w inicjowaniu zachodzących w Polsce zmian?"

Odpowiedzi na nie prezentuje poniższy diagram.

⁵ % obliczony od liczby osób, które dokonały oceny /N=711/

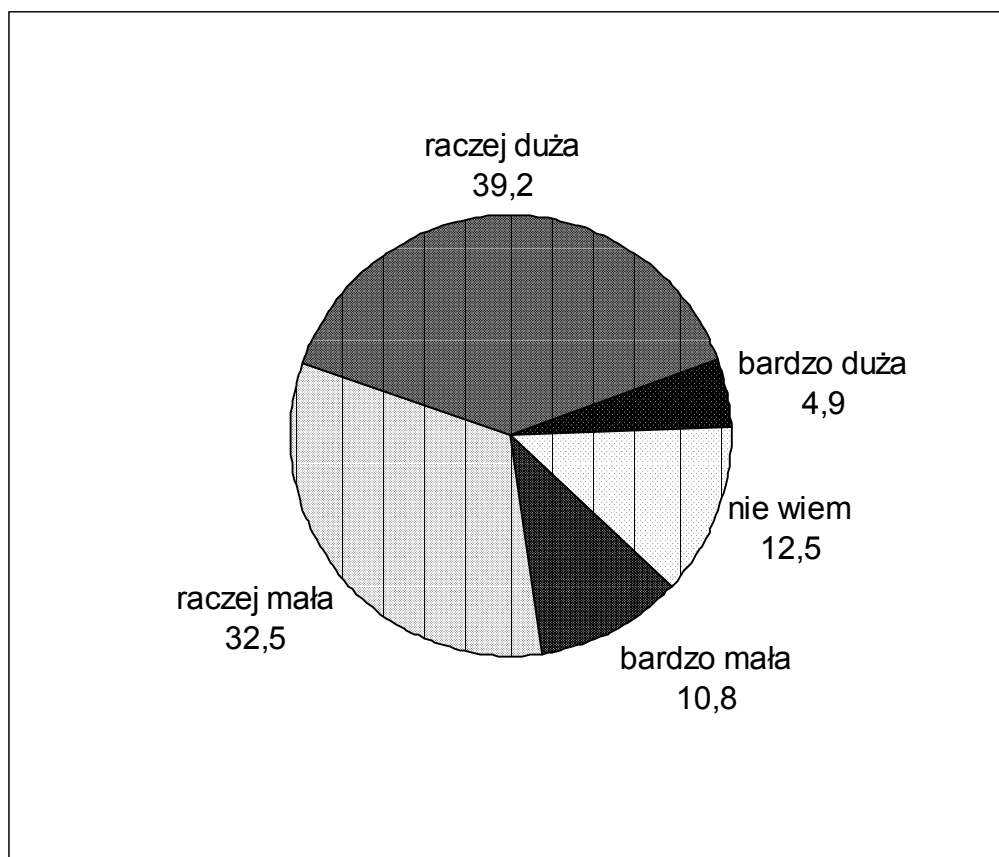

Diagram Nr 2. Ocena rzeczywistej roli Sejmu w inicjowaniu zmian

Diagram wykazuje nieznaczną przewagę ocen przyznających Sejmowi dużą rolę w inicjowaniu zmian /44,1%/ nad ocenami określającymi tę rolę jako małą /43,3%/, co upoważnia do stwierdzenia, że Sejm X kadencji jest postrzegany przez prawie połowę respondentów jako faktyczny inicjator zachodzących w Polsce przemian.

Niektóre cechy demograficzne badanych wpłynęły na ocenę roli Sejmu w inicjowaniu zmian. Nieco więcej mężczyzn /46,6%/ niż kobiet /41,9%/ pozytywnie ocenia rolę Sejmu w tej kwestii. Ludzie młodzi /25 - 29 lat/ częściej dostrzegają dużą rolę Sejmu w tym względzie /53,7%/ aniżeli ludzie w wieku powyżej 60 lat /41,7%/. Respondenci z wyższym wykształceniem oceniają Sejm lepiej /51,6% opinii świadczących o przypisywaniu Sejmowi dużej roli/ niż badani z wykształceniem podstawowym /39,0%/. Analiza wypowiedzi dokonana z punktu widzenia struktury zawodowej wykazała, że najprzychylniej oceniają rolę Sejmu w inicjowaniu zmian prywatni przedsiębiorcy /56,8% ocen pozytywnych/, a najmniej przychylnie - robotnicy niewykwalifikowani /36,7%/.

O postrzeganiu potencjalnie dużej roli Sejmu w inicjowaniu przemian i woli przydania mu jeszcze większego znaczenia w przebudowie systemu świadczą odpowiedzi na pytanie: "A jaka powinna być rola Sejmu w tworzeniu nowych reguł życia gospodarczego i politycznego?".

Dane uzyskane w tym pytaniu przedstawia diagram Nr 3.

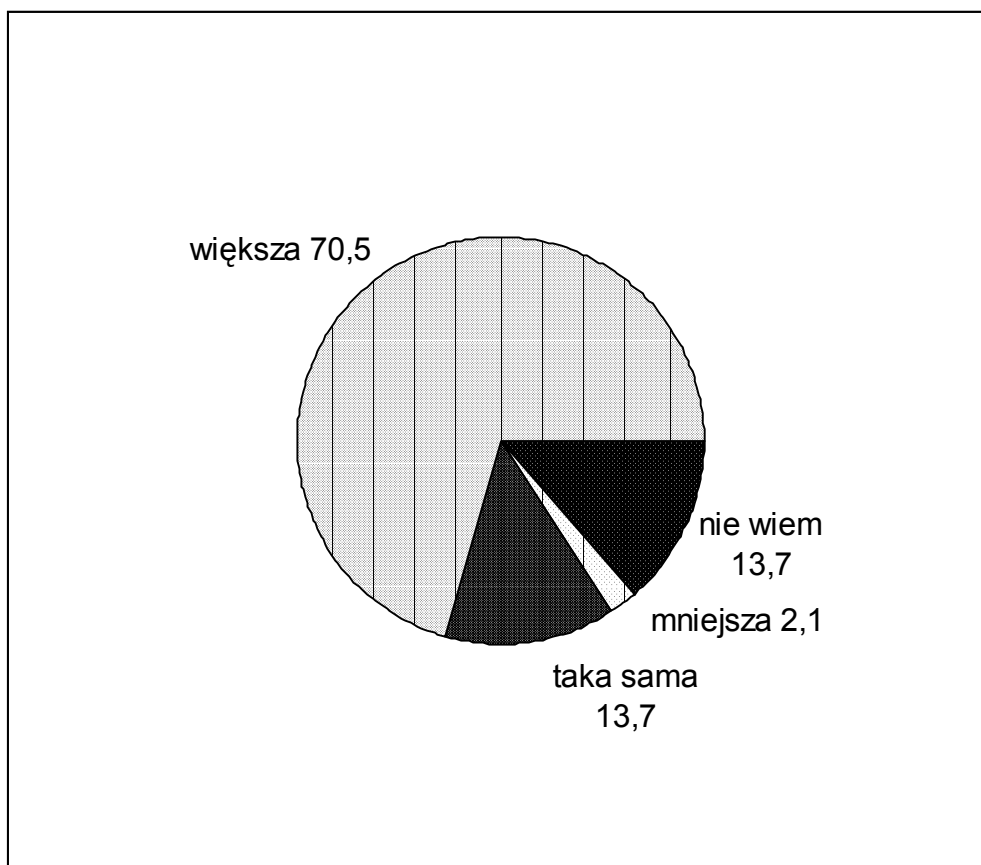

Diagram Nr 3. Postulowana rola Sejmu w inicjowaniu zmian.

Jak wynika z diagramu, ogromna większość badanych /aż 70,5%/ postuluje konieczność zwiększenia roli Sejmu. Zaledwie 2,1% respondentów sądzi, że rola ta powinna być mniejsza.

Tak wielka przewaga opinii odzwierciedlających przekonanie o potrzebie wzmocnienia znaczenia Sejmu w kształtowaniu przemian ustrojowych świadczy niewątpliwie o nadawaniu Sejmowi bardzo wysokiej pozycji w strukturze władzy i przypisywaniu mu "potencjalnie" doniosłej roli w formowaniu zasad nowego systemu.

Zarazem opinie te uprawniają, naszym zdaniem, do sformułowania tezy, iż w odczuciu znaczącej części społeczeństwa Sejm nie w pełni wykorzystuje nadane mu przez Konstytucję prerogatywy /lub wykorzystuje je w niewłaściwy sposób/ i tym samym nie spełnia społecznych oczekiwań wynikających z przydawania mu potencjalnie wysokiej rangi w konfiguracji organów władzy.

Kolejnym wskaźnikiem aprobaty dla działalności Sejmu były opinie respondentów formułowane w odpowiedzi na pytanie "Czy działalność Sejmu sprzyja budowaniu demokracji w naszym kraju?".

Rozkład odpowiedzi prezentuje diagram Nr 4.

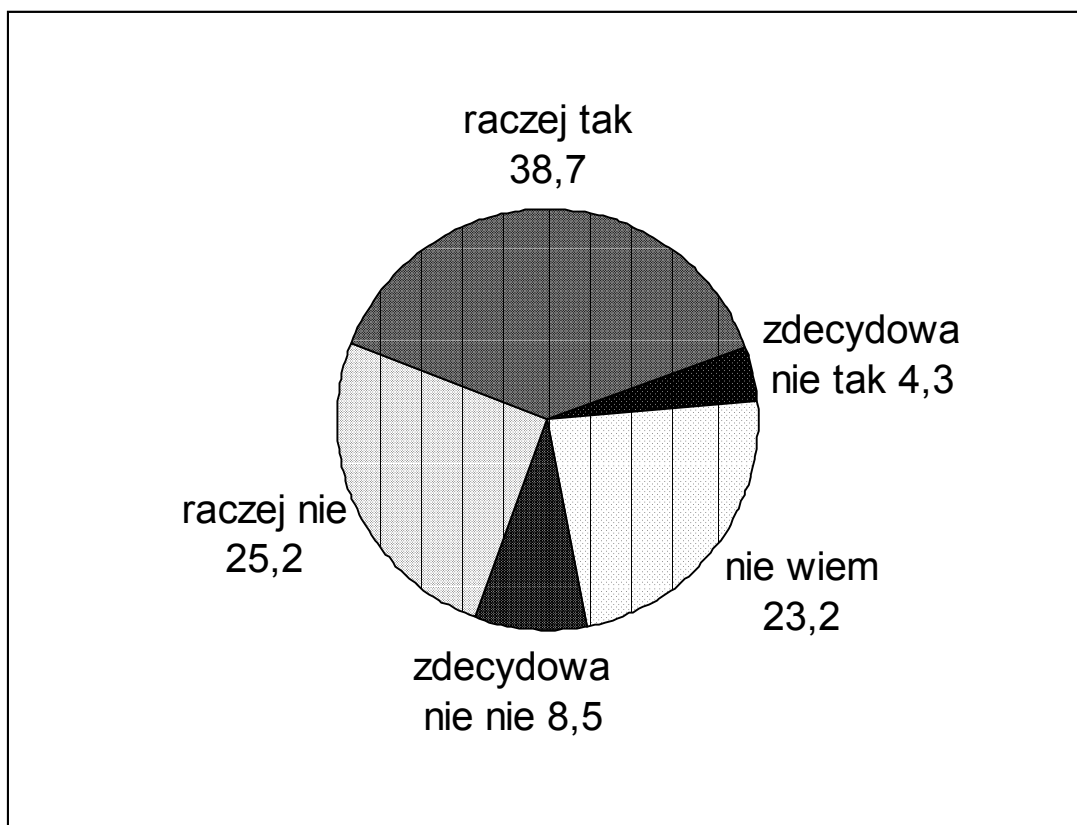

Diagram Nr 4. Ocena roli Sejmu w budowie demokracji.

Niemal połowa respondentów /43%/ ocenia pozytywnie wkład Sejmu X kadencji w budowę demokracji, ale co czwarty badany uznaje, że działalność Sejmu budowie demokracji nie sprzyjała. Również prawie jedna czwarta badanej populacji nie potrafi wyrazić swojej opinii na ten temat. Na uwagę zasługuje fakt, że tylko 8,5% respondentów zdecydowanie zakwestionowało zasługi Sejmu w budowie demokracji.

W formułowanych uzasadnieniach pozytywnych ocen roli Sejmu w tym względnie najczęściej wymieniano następujące stwierdzenia:

- uchwalanie ustaw korzystnych dla budowy demokracji - 22,8%⁶
- działania na rzecz przebudowy systemu ekonomicznego /prywatyzacja, wolny rynek itp./ - 15,4%
- skuteczna artykulacja interesów społeczeństwa - 8,8%
- opozycja wobec niektórych działań Rządu, Prezydenta - 1,2%
- pracowitość Sejmu, intensywna praca posłów - 0,7%

Respondenci, którzy dokonywali negatywnych ocen roli Sejmu w budowie demokracji, formułowali najczęściej następująco uzasadnienie swoich opinii:

- brak skuteczności podejmowanych działań ustawodawczych - 14,8%
- zbyt duże "rozbicie w Sejmie", brak zgody między posłami - 7,4%
- niewłaściwy skład Sejmu kontraktowego - 6,7%
- brak dbałości Sejmu o potrzeby i interesy obywateli - 6,1%
- kierowanie się przez posłów własnym interesem - 3,3%
- nieumiejętność zdobycia zaufania społecznego - 2,7%

Przedstawione powyżej uzasadnienia wskazują wyraźnie, że społeczeństwo ocenia działalność Sejmu przede wszystkim na podstawie stanowionego przezeń prawa. Ważna dla społeczeństwa jest również kwestia sposobów i skuteczności artykulacji interesów, dokonywanej przez ciało przedstawicielskie, jakim jest Sejm. Na ocenę Sejmu wpływają również opinie dotyczące takich zjawisk jak swoboda

⁶ procent obliczony od liczby osób, które dokonały oceny /N=730/

dyskusji, cechy posłów skład osobowy Sejmu.

Stwierdzono wpływ niektórych zmiennych społeczno - demograficznych na poglądy wyrażane w analizowanych powyżej pytaniach.

Pozytywną rolę Sejmu w budowaniu demokracji częściej dostrzegają mężczyźni /47,9%/ niż kobiety /38,8%/. Wiek również różnicuje opinię respondentów; np. ludzie młodzi w wieku od 25 - 29 lat prawie dwukrotnie częściej uznają Sejm za instytucję sprzyjającą demokracji /56,7%/ niż ludzie w wieku 60 i więcej lat /39,0%/>.

Mieszkańcy miast skłaniają się bardziej do pozytywnej oceny Sejmu w tym względzie /47,3%/ niż mieszkańcy wsi /37,6%/>.

Osoby z relatywnie wyższym wykształceniem częściej postrzegają Sejm jako instytucję sprzyjającą budowie demokracji niż osoby z niższym wykształceniem. Np. wśród osób o wykształceniu podstawowym 35,6% wyraża pozytywne opinie w tym względzie, zaś wśród osób z wykształceniem akademickim – 51,8%.

Analiza wypowiedzi dokonywana z punktu widzenia struktury zawodowej respondentów wykazała, że najbardziej krytyczni wobec Sejmu są rolnicy indywidualni /odsetek ocen pozytywnych wynosił w tej grupie 34,5%/, zaś najbardziej przychylnie oceniają rolę Sejmu w budowie demokracji prywatni przedsiębiorcy /63,3%/> oraz osoby z wyższym wykształceniem na kierowniczych stanowiskach /specjaliści - 48,6%/>.

Kolejną kwestią analizowaną w badaniach była pozycja, jaką zajmuje Sejm na tle innych instytucji życia publicznego, rozpatrywana z punktu widzenia zaufania, jakim obdarza go społeczeństwo.

Respondenci mieli za zadanie wskazać, jakim - ich zdaniem - zaufaniem cieszą się w społeczeństwie wymienione w pytaniu instytucje. Wśród 11 uwzględnionych w pytaniu instytucji znajdował się również Sejm. Badani proszeni byli o dokonanie oceny przy pomocy skali punktowej /0 - 100 pkt/ w ten sposób, aby każdej instytucji przyporządkować liczbę punktów odzwierciedlającą zasób zaufania, jakim obdarza ją społeczeństwo. Dla każdej instytucji wyliczono średnią arytmetyczną uzyskanych punktów, otrzymując plastyczny obraz "statystycznego" stopnia przejawianego wobec nich stopnia zaufania.

Dane na ten temat przedstawia poniższy diagram.

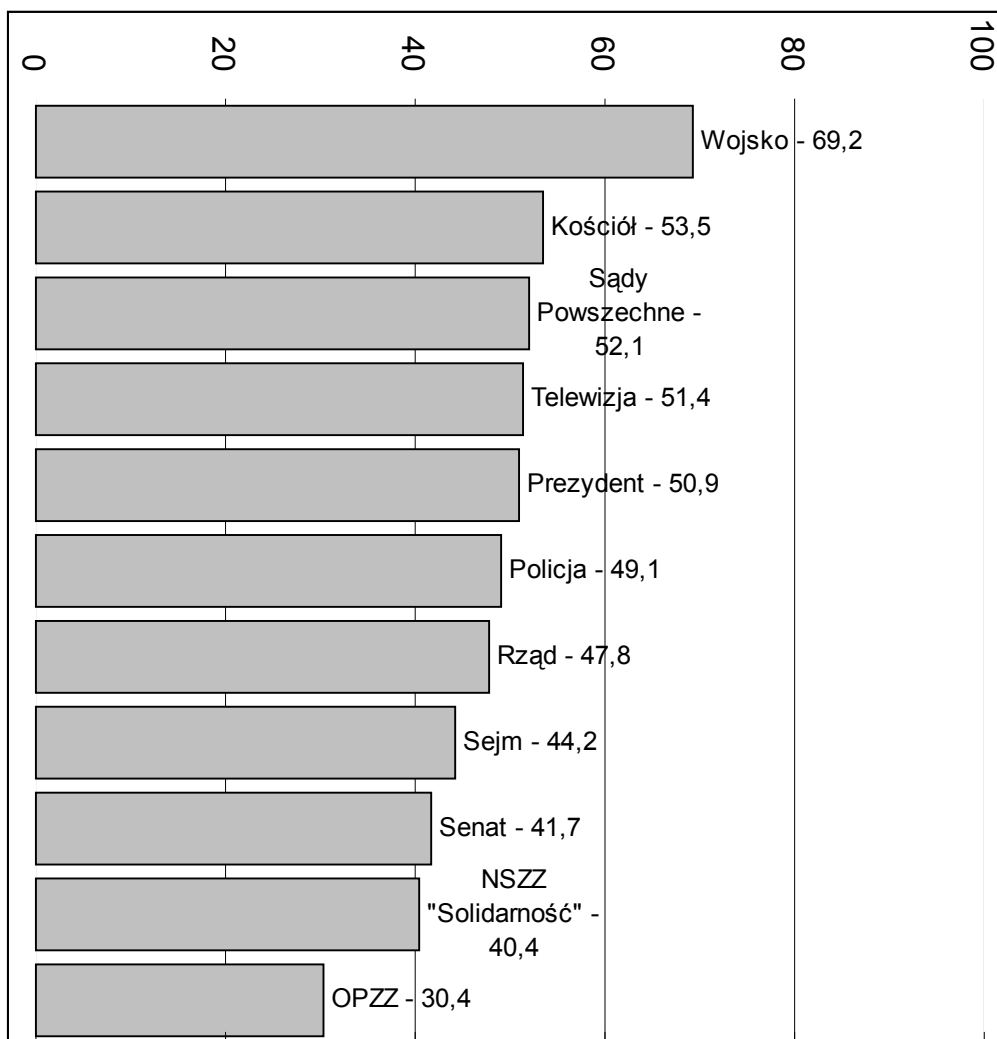

Diagram Nr 5. Stopień zaufania do Sejmu na tle innych instytucji życia publicznego (dane przedstawiono w postaci średnich arytmetycznych obliczonych dla całej próby)

III. OCENA STANOWIONEGO PRAWA

Działalność ustawodawcza Sejmu kształtuje w istotny sposób Jego wizerunek w świadomości społecznej; stosunek do prawa, a zwłaszcza odczuwane skutki jego funkcjonowania są niewątpliwie ważnym czynnikiem formowania postaw wobec Sejmu.

Ocenie respondentów poddano 22 ustawy uchwalone przed 31 grudnia 1990 r. Kryterium doboru ustaw uwzględnianych w kwestionariuszu ankiety stanowiło ich znaczenie dla przebudowy ustroju gospodarczego i politycznego kraju.

Respondentów proszono, aby każdą z 22 ustaw ocenili z punktu widzenia korzyści, jakie przynoszą one społeczeństwu.

Zestawienie ocen prezentuje tab. Nr 4.

	Ustawy	Ocena			
		korzy- stna	nie- korzy- stna	ani korzyst na ani nie- korzy- stna	nie wiem
		1	2	3	4
1.	rozwiązanie ORMO	63,9	9,2	18,2	8,8
2.	przywrócenie święta 3 Maja	72,3	1,9	21,1	4,7
3.	zniesienie dnia 22 Lipca jako święta Odrodzenia Narodowego	33,3	19,2	35,7	11,8
4.	zmiana godła narodowego (przywrócenie korony orłowi itd.)	61,0	5,2	30,0	3,8
5.	zniesienie cenzury	81,0	4,0	8,6	6,3
6.	umożliwienie prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych	57,7	17,9	15,7	8,6
7.	możliwość uzyskania emerytury przez rolników bez przekazania gospodarstwa państwu	73,4	12,0	5,4	9,2
8.	przyjęcie przez Skarb Państwa majątku po PZPR	74,2	3,0	11,6	12,2
9.	likwidacja MO - powołanie, Policji	42,9	3,6	48,3	5,2
10.	zniesienie przymusu pracy - uchylenie ustawy o pasożytach społecznych	34,8	41,3	12,0	11,9
11.	wprowadzenie zasiłków dla bezrobotnych	60,7	22,3	12,5	4,4
12.	pozbawienie uprawnień kombatanckich osób walczących o utrwalenie tzw. władzy ludowej w latach 1944-1956	40,7	23,8	15,7	19,8
13.	opodatkowanie ponadnormatywnych wynagrodzeń w przedsiębiorstwach państwowych (popiwek)	11,4	67,4	5,2	16,0
14.	możliwość stałego posiadania paszportu przez każdego obywatela	93,7	1,5	1,8	3,1
15.	rewaloryzacja przedpłat na samochody	56,8	16,8	10,4	16,0
16.	możliwość nieskrępowanej działalności handlowej - uchylenie ustawy o zwalczaniu spekulacji	63,4	19,7	7,8	9,1
17.	możliwość zakupu alkoholu bez ograniczeń godzinowych	60,7	19,1	15,9	4,3

18.	zwiększenie samodzielności samorządów terytorialnych (gmin, miast)	68,7	5,4	11,5	14,4
19.	rozwiązanie RSW Prasa Książka Ruch	30,1	22,8	23,5	23,6
20.	przeciwdziałanie praktykom monopolistycznym w gospodarce	58,8	7,5	9,4	24,3
21.	zwiększenie samodzielności spółdzielni (m.in. spółdzielni mieszkaniowych)	55,3	14,1	11,6	19,0
22.	możliwość zakładania spółek z udziałem kapitału zagranicznego	62,3	13,1	8,4	16,2

TAB. Nr 4. Ocena ustaw.(% obliczono od liczby 950 respondentów)

Tabela ukazuje, że za najkorzystniejsze społecznie uznane zostały te rozwiązania prawne, burzące stary porządek prawny, dzięki którym społeczeństwo odzyskało podstawowe swobody demokratyczne. Były to przede wszystkim - ustawa o paszportach - umożliwiającą, swobodę podróżowania oraz zniesienie cenzury.

Wysokie oceny respondentów uzyskały również ustawy będące symbolem przywrócenia ciągłości historycznej narodu polskiego: - przywrócenie Święta 3 Maja, a także zmiana godła narodowego.

1) w tabeli zastosowano skrótove nazwy ustaw pozwalające respondentom zorientować się, czego ustawy dotyczą. Pełny wykaz ustaw w ich pełnym brzmieniu zamieszczony jest na końcu rozdziału w kolejności przedstawionej w tabeli.

Przejawem akceptacji zmian politycznych zachodzących w naszym kraju jest pozytywna ocena ustawy o przejściu przez Skarb Państwa majątku PZPR oraz ustawy rozwiązującej ORMÓ. Za znacznie mniej korzystną uznano ustawę o pozbawieniu uprawnień kombatanckich osób walczących o utrwalenie tzw. władzy ludowej.

Wśród ustaw stanowiących podstawę przemian gospodarczych w kraju najkorzystniej oceniono: - ustawę o nieskrępowanej działalności handlowej (uchylenie ustawy o zwalczaniu spekulacji) oraz ustawę umożliwiającą zakładanie spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Mniejszą akceptację uzyskała ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Wśród ustaw gospodarczych najbardziej krytycznie oceniona została ustawa o tzw. "popiwku" (opodatkowanie ponadnormatywnych wynagrodzeń w przedsiębiorstwach państwowych). Jedynie 11,4% badanych uznało ją za korzystną.

W grupie ustaw gwarantujących uprawnienia socjalne korzystnie przez większość respondentów została oceniona ustawa o zasadach przyznawania emerytur dla rolników oraz ustawa wprowadzająca zasiłki dla bezrobotnych.

Przewagę ocen negatywnych uzyskała natomiast ustawa znosząca przymus pracy (uchylenie ustawy o tzw. pasożytach społecznych).

Dokonując oceny poszczególnych ustaw respondenci mieli również możliwość wskazania, iż dana ustawa nie przynosi żadnych znaczących skutków społecznych, (ani korzystnych, ani niekorzystnych). Ta kategoria ocen była wybierana przez respondentów najczęściej w odniesieniu do ustaw mających przede wszystkim symboliczny wydźwięk. Należy do nich ustawa o zniesieniu święta 22 Lipca oraz ustawa o zmianie godła narodowego.

Dane uzyskane w odpowiedziach na powyżej przedstawione pytanie świadczą o pozytywnej generalnie ocenie stanowionego przez Sejm prawa. Tylko dwie uchwalone przez Sejm X kadencji ustawy (spośród 22 poddanych ocenie respondentów) uzyskały przewagę ocen negatywnych nad pozytywnymi. Były to: ustawa o "popiwku" oraz ustawa o zniesieniu przymusu pracy.

Poza dokonaniem oceny ustaw wymienionych w analizowanym powyżej, skategoryzowanym pytaniu ankiety, respondenci proszeni byli w odrębnych pytaniach "otwartych" o wskazanie ustaw, które budzą ich największą aprobatę oraz takich, które wywołują ich dezaprobatę lub nawet sprzeciw.

Analiza wypowiedzi respondentów ujawniła, że 63,7% spośród nich nie potrafi wymienić ani jednej ustawy - budzącej szczególną aprobatę, zaś 46,3% - nie wymienia żadnych ustaw, które budziłyby ich dezaprobatę. Zasadne wydaje się przekonanie, że wysoki odsetek badanej populacji nie orientuje się w ogóle w problematyce działalności ustawodawczej Sejmu, a brak odpowiedzi na prezentowane powyżej pytania "otwarte" są nie tyle przejawem powściągliwości w ocenach, ile świadectwem zwyczajnej niewiedzy. (Pytania te zamieszczone były w kwestionariuszu ankiety przed skategoryzowanym pytaniem, w którym udostępniono listę uchwalonych ustaw).

Wśród ustaw, które zyskiwały szczególną aprobatę respondentów najczęściej wymieniano: ustawę o prywatyzacji przedsiębiorstw (4,2%)⁷, ustawę o emeryturach (3,6%), ustawę o emeryturach dla rolników (1,9%), ustawę znoszącą cenzurę (1,6%), odrzucenie weta Prezydenta w sprawie ordynacji wyborczej (1,5%), przywrócenie Święta 3 Maja (1,2%).

Warto dodać, że 1,2% respondentów oceniło pozytywnie całokształt działalności ustawodawczej Sejmu, co odzwierciedlało się w wypowiedziach typu: "wszystkie ustawy są dobre" itp.

W odpowiedzi na pytanie o ustawy budzące sprzeciw – niemal 1/3 badanej populacji (31,7%) wymieniła projekt ustawy o aborcji. Wszystkie inne ustawy wywołujące dezaprobatę wymieniane były przez znacznie mniejszą liczbę badanych: ustawa o "popiwku" - przez 3,4%, odrzucenie weta Prezydenta dotyczącego ordynacji wyborczej - przez 2,8%, ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych - przez 1,5%, wprowadzenie zasiłków dla bezrobotnych - przez 0,9% respondentów. Nieliczni badani (3,7%) całkowicie dezawuowali poczynania ustawodawcze Sejmu udzielając wypowiedzi typu "wszystkie ustawy są złe".

Ocenie działalności ustawodawczej Sejmu poświęcone było jeszcze jedno pytanie, w którym proszono respondentów o ocenę, czy ich zdaniem Sejm uchwalając ustawy uwzględnia interesy zwykłych obywateli: w większym stopniu, w tym samym stopniu, czy też w mniejszym stopniu aniżeli Sejmy poprzednich kadencji. Rozkład odpowiedzi na to pytanie prezentuje poniższy diagram.

⁷ w nawiasach podajemy odsetek respondentów wymieniających daną ustawę. Są to ci badani, którzy potrafili sami, z własnej inicjatywy, bez żadnej pomocy ankieterów przywołać z pamięci konkretną ustawę i poddać ją ocenie.

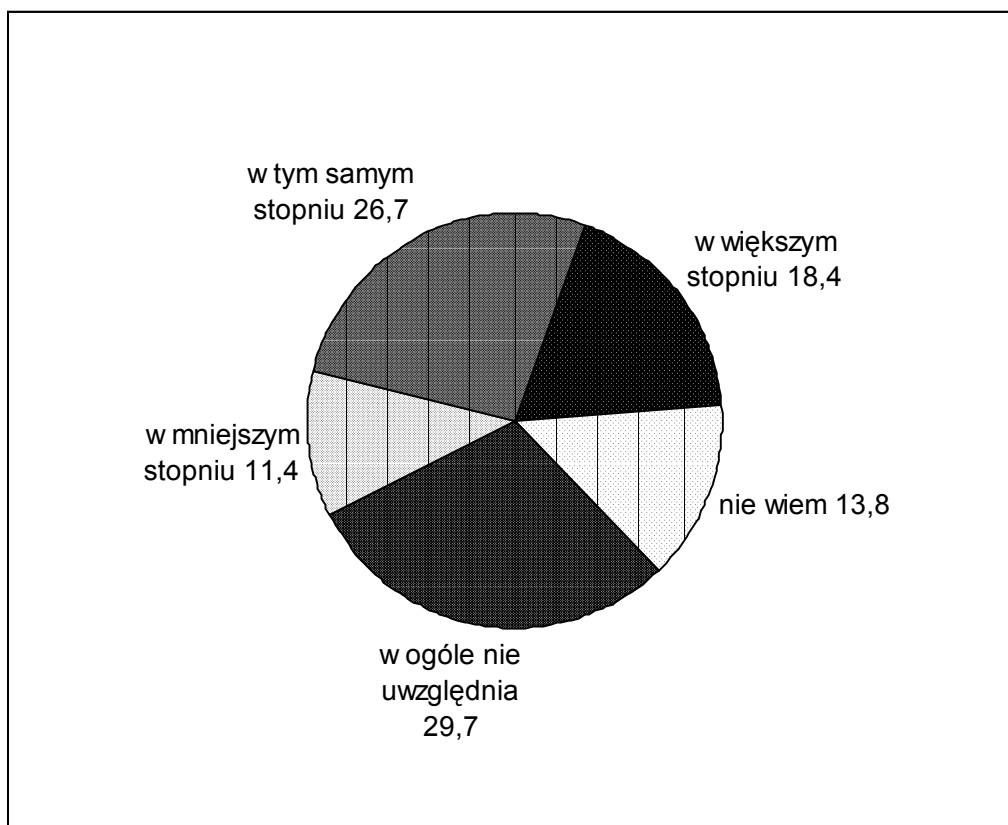

Diagram Nr 6. Ocena ustaw z punktu widzenia interesów respondentów

Diagram wykazuje dobitnie, iż duży odsetek badanej populacji wyraża niezadowolenie i rozczarowanie działalnością legislacyjną Sejmu rozpatrywaną z punktu widzenia interesów obywateli. Szczególnie niepokojący jest fakt, iż niemal 1/3 respondentów wybrała odpowiedź "w ogóle nie uwzględnia interesów takich ludzi jak ja", która jest przejawem totalnego zakwestionowania intencji ustawodawcy.

Jeśli zsumować odsetek respondentów, który wyraża przekonanie, iż Sejmy poprzednich kadencji lepiej reprezentowały interesy obywateli (11,4%) z grupą przeświadczoną, iż w kwestii uwzględniania interesów społecznych nic się nie zmieniło (26,7%) - okaże się, że poważna część społeczeństwa nie dostrzega pozytywnych wpływów zmian systemowych na obronę jego interesów przez organ, który powinien być jego reprezentacją.

Mniej niż 1/5 badanych docenia starania Sejmu X kadencji w zaspokajaniu interesów obywateli lepiej oceniając pod tym względem obecny Sejm aniżeli Sejmy poprzednie.

Cytowane ustawy prawne:

1. O rozwiązaniu Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej. Dz. U. Nr 64. póź. 388, 1989-
2. O przywróceniu Święta Narodowego 3 Maja. Dz. U. Nr 28, póź. 160, 1990.
3. O zniesieniu dnia 22 Lipca jako Narodowego święta Odrodzenia Polski. Dz. U. Nr 28, póź. 159, 1990.
4. O zmianie przepisów o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej. Dz. U. Nr 10, póź. 60, 1990.
5. O uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy - Prawo prasowe. Dz. U. Nr 29, póź. 173, 1990.
6. O prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Dz. U. Nr 51, póź. 298,

- 1990.
7. O zabezpieczeniu społecznym rolników. Dz. U. Nr 7, p. 24, 1991.
 8. O przejściu na rzecz Skarbu Państwa majątku, który pozostawał w dyspozycji byłej PZPR. Dz. U. Nr 16, 1991.
 9. O policji. Dz. U. Nr 30, póź. 179, 1990.
 - 10 i 11. O zatrudnieniu. Dz. U. Nr 75, póź. 446, 1989.
 12. O kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu wojennego. Dz. U. Nr 17, p. 75, 1991.
 13. O opodatkowaniu wzrostu wynagrodzeń. Dz. U. Nr 1, póź. 1, 1991.
 14. O paszportach. Dz. U. Nr 2, póź. 5, 1991.
 15. O zasadach realizacji przedpłat na samochody osobowe. Dz. U. Nr 54, póź. 311, 1990.
 16. O uchyleniu ustawy o zwalczaniu spekulacji. Dz. U. Nr 44, póź. 253, 1990.
 17. O zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Dz. U. Nr 73, póź. 431, 1990.
 18. O samorządzie terytorialnym. Dz. U. Nr 16, póź. 95, 1990.
 19. O likwidacji Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej "Prasa – Książka - Ruch". Dz. U. Nr 21, 1990.
 20. O przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym. Dz. U. Nr 65, póź. 279, 1990.
 21. O zmianach w organizacji i działalności spółdzielczości. Dz. U. Nr 6, póź. 36, 1990.
 22. O zmianie ustawy o zasadach prowadzenia na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne oraz ustawy o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych. Dz. U. Nr 74, póź. 442, 1990.

IV. POSTRZEGANA I POSTULOWANA ROLA POSŁA

Percepcja roli posła oraz wyobrażenia na temat jego powinności stanowią integralną część obrazu Sejmu uformowanego w świadomości społecznej. W badaniach próbowano ustalić zarówno opinie o posłach kształtowane na podstawie obserwacji ich faktycznych poczynań (roli pełnionej), jak i poglądy na temat idealnego modelu posła (roli postulowanej). Zaczniemy od tej drugiej kwestii. Respondentom postawiono pytanie na temat cech i umiejętności, jakimi powinien charakteryzować się poseł. Przedstawiono im listę 15 cech, spośród których trzeba było wskazać najwyżej trzy - najważniejsze, zdaniem respondentów, dla posła. Wyróżnione przez respondentów cechy przedstawia diagram Nr 7.

Najbardziej cenioną cechą posła okazała się "uczciwość - zgodność słów z czynami" (wyróżnia ją 63,7% respondentów). Poza tą cechą, związaną z wartościami moralnymi, trzy najczęściej wymieniane umiejętności jakimi, według badanych, powinien charakteryzować się poseł, związane były ze sferą fachowości, kompetencji, kwalifikacji. i tak konieczność posiadania "wiedzy o problemach

własnego okręgu i potrzebach mieszkańców" wymieniło 61,4% badanych, na "znajomość prawa" wskazało 59,3%, zaś "orientację w problemach społecznych i ekonomicznych kraju" wyróżniło 57,6% respondentów.

Pozostałe cechy wymieniane były przez znacznie mniejszą liczbę respondentów. Przedstawiamy je - uszeregowane według kolejności wynikającej z liczby wskazań. Za "rzetelnością, zdyscyplinowaniem, pracowitością" optowało 33,9% badanych, "wrażliwość na krzywdę ludzką" wymieniło 33,2%, "łatwość nawiązywania kontaktów z wyborcami" - 23,7%, a "kulturę osobistą" - 22,6% respondentów. Dla

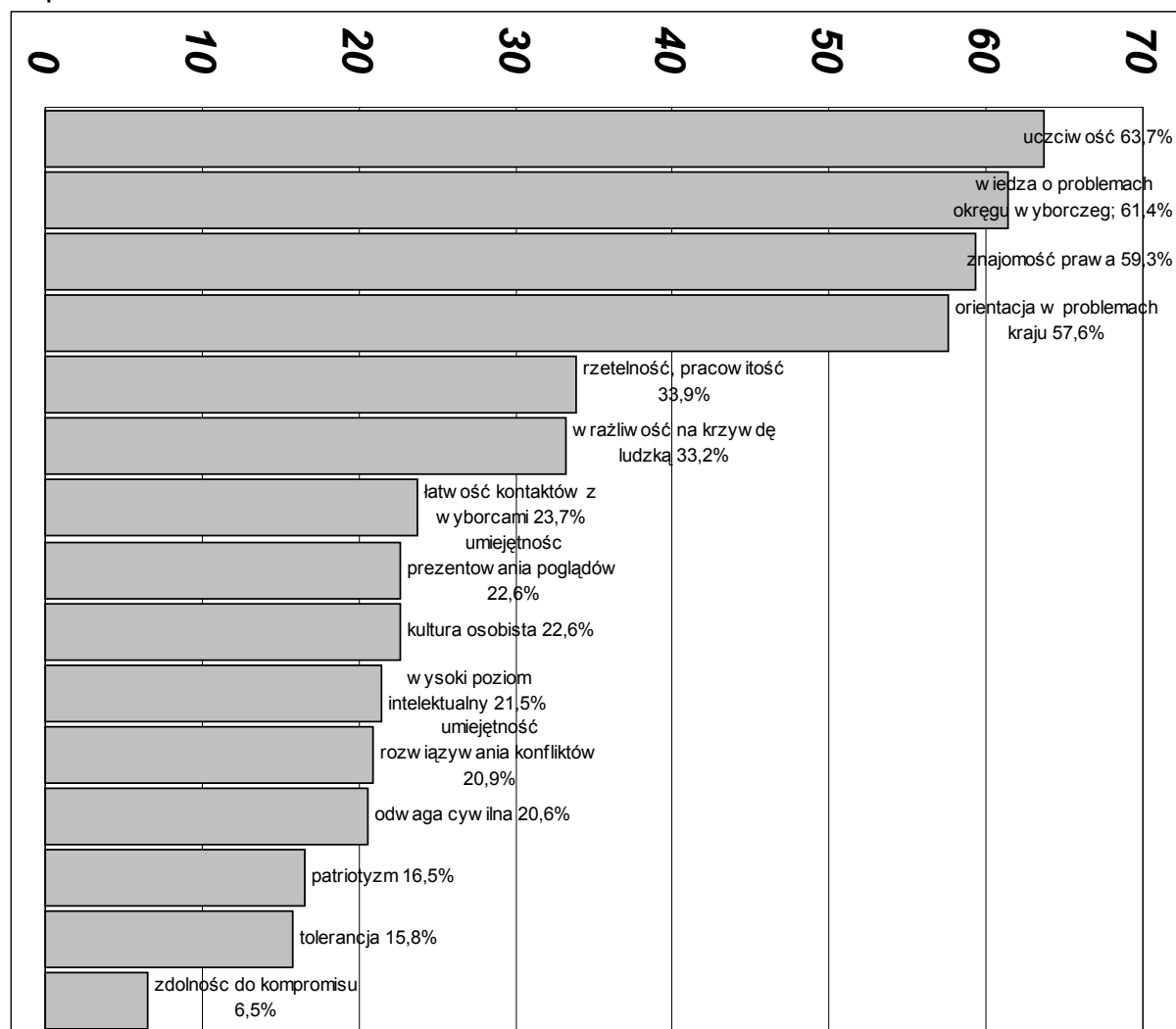

Diagram Nr 7. Postulowane cechy i umiejętności posłów

22,6% badanych ważna była "umiejętność prezentowania swoich poglądów, łatwość przekonywania", dla 21,5% - "wysoki poziom intelektualny". "Umiejętność negocjowania, rozwiązywania konfliktów" wyróżniło 20,9%, "odwagę cywilną" - 20,6%, "patriotyzm" - 16,5%, "tolerancję wobec odmiennych poglądów i postaw" - 15,8% badanych. Zdecydowanie najmniej wskazań uzyskała cecha określona mianem "zdolności do kompromisu" - 6,5%.

Respondenci proszeni byli również o wskazanie "Czyje przede wszystkim interesy i potrzeby powinien reprezentować poseł na Sejm"? W pytaniu podano sześć podmiotów, z których interesami może - potencjalnie - identyfikować się poseł oraz proszono badanych o dokonanie wyboru tylko jednego z nich:

Respondenci wskazywali następujące podmioty:

- interesy społeczeństwa jako całości

- 46,2%

- interesy mieszkańców okręgu wyborczego, z którego poseł został wybrany - 21,3%
- interesy swoich wyborców - 16,8%
- interesy państwa - 9,7%
- interesy grupy społecznej lub środowiska, z którym poseł związany jest zawodowo - 2,2%
- interesy swojej partii lub ugrupowania politycznego - 0,8%
- inne podmioty - 0,3%
- brak odpowiedzi, nie wie - 2,7%

Z zestawienia wynika, że prawie połowa badanych postuluje reprezentowanie przez posła interesów społeczeństwa jako całości. Jeśli dodać do tego grupę respondentów akcentujących potrzebę reprezentowania interesów państwa, to okazuje się, że większość badanej populacji (55,9%) uznaje, iż podstawowym obowiązkiem posła jest uwzględnianie interesów ogólnospołecznych. Potrzebę reprezentowania interesów mieszkańców i wyborców okręgu wyborczego wyraża 38,1% respondentów.

Absolutny margines stanowiła grupa badanych optujących za koniecznością reprezentowania przez posła interesów "środowiska zawodowego" oraz "swojej partii lub ugrupowania politycznego".

Pośrednim wskaźnikiem postulowanej roli posła są odpowiedzi na pytanie dotyczące skuteczności interwencji różnych instytucji w sprawach, które takiej interwencji wymagają. Na pytanie "Do kogo warto zwrócić się w poniższej sprawie" respondent miał do wyboru odpowiedzi: "do posła / do Sejmu", "do innej instytucji" lub "do nikogo nie warto się zwracać".

Największa grupa respondentów dostrzega sensowność poszukiwania wsparcia u posła (lub bezpośrednio w Sejmie) w sprawach o szerokim zasięgu, dotyczących życia publicznego, związanych z decyzjami wagi państwowej. I tak 60,2% badanych uznało, iż warto zwracać się do posła, aby wyrazić krytykę wobec działań rządu, 54,6% widzi sens w przekazywaniu posłom uwag do projektowanych rozwiązań prawnych lub inicjatywy nowego przepisu prawnego, 40,6% wystąpiłoby do posła ze skargą na działalność urzędu państwowego. W sprawach o zasięgu lokalnym a tym bardziej w sprawach indywidualnych większość respondentów szukałaby raczej pomocy innych instytucji, choć są i tacy, którzy nawet w sprawach natury prywatnej byłiby skłonni udać się do posła: z krytyką pod adresem przedstawicieli władz lokalnych wystąpiłoby wobec posła 30,6% respondentów, 24,6% badanych uznało posła za właściwego adresata ewentualnej prośby o interwencję w sprawach spornych z urzędem, 12,5% stwierdziło, iż poseł jest odpowiednią osobą, która może dokonać wykładni niejasnego przepisu prawnego, 4,3% - jest zdania, że do posła warto zwrócić się z prośbą o pośrednictwo w kwestii udzielania pomocy materialnej.

Na kształtowanie się społecznych poglądów o powinnościach posła wpływa wiele czynników; jednym z nich jest niewątpliwie obserwacja rzeczywistych poczynań posłów, wiedza o ich faktycznych działaniach i wypowiedziach. Bezpośrednie transmisje telewizyjne i radiowe u obrad Sejmu a także liczne wywiady prasowe posłów i omówienia ich wystąpień stanowią obfite źródło informacji na ten temat. Nie było intencją badań "penetrowanie poglądów odnoszących się do poszczególnych postaci sceny politycznej czy reprezentowanych przez nie stronnictw. Chodziło raczej o generalne opinie o pracy parlamentarnej posła, której przejawy prezentowane są opinii publicznej poprzez środki masowego przekazu.

Kwestionariusz zawierał dwa pytania dotyczące przebiegu posiedzeń sejmowych. Zapytaliśmy "Co się Panu(i) w przebiegu obrad podoba - budzi aprobatę" oraz "Co się w posiedzeniach plenarnych nie podoba - budzi Pana(i) sprzeciw?". Oba pytania miały charakter "otwarty", respondenci mogli więc dowolnie wypowiadać się na ten temat. Odpowiedzi dały się poklasyfikować w kilka kategorii:

Największą akceptację społeczną wzbudza "otwartość postów, swoboda głoszenia poglądów, odwaga wypowiedzi" - to zjawisko akcentowało 27,3% badanych; 2,8% respondentów zwróciło uwagę na fakt, iż prezentowanie wystąpień poselskich w mass - mediach jest przejawem "jawności życia publicznego".

Niektórzy respondenci (15,2%) wskazywali w swych wypowiedziach na konkretne poglądy postów, budzące aprobatę, na szczegółowe racje i stanowiska zajmowane w poszczególnych kwestiach; w tej liczbie 3,0% badanych powoływało się na fakt uchwalania korzystnych dla społeczeństwa ustaw. Jest zrozumiałe, że każdy respondent przytaczając aprobowane przez siebie poglądy postów i preferowane ustawy kierował się własnymi odczuciami i zapatrywaniami; "akceptowane treści" były więc bardzo zróżnicowane.

Część respondentów (2,3% pozytywnie wypowiadała się na temat sposobu prowadzenia obrad wyrażając uznanie Marszałkom Izby a 4,0% odpowiedzi odzwierciedlało ogólny pozytywny stosunek do obrad Sejmu wyrażany słowami typu "wszystko mi się podoba", "akceptuję w nich wszystko" itp.

Charakterystyczny jest fakt, że ponad połowa badanej populacji nie potrafiła bądź nie chciała ujawnić swoich przychylnych ocen wobec obserwowanych na posiedzeniach plenarnych postów.

Opinie krytyczne pod adresem obradujących parlamentarzystów były liczniejsze i bardziej zróżnicowane. Wynika to zapewne nie tyle z obiektywnej przewagi negatywnego stosunku społeczeństwa do działalności Sejmu⁸ ile z pewnej naturalnej, właściwej nam wszystkim skłonności do akcentowania słabych stron w poczynaniach ludzi, którzy jako reprezentanci społeczeństwa powinni być wzorem do naśladowania.

Najwięcej zastrzeżeń wzbudza "kłótność, ataki osobiste, agresja w wypowiedziach, stosowanie argumentów ad personam". Zwrócił na to uwagę co trzeci respondent (33,5%). Można przypuszczać, że podłożem niektórych przynajmniej opinii tego rodzaju jest pewien zakorzeniony w społeczeństwie nawyk oczekiwania od postów zgodności czy te jednomyślności.

Trzeba jednak podkreślić, iż niemałej grupie badanych nie odpowiada to, że posłowie "mają złe maniery, są niegrzeczni, pozbawieni kultury osobistej, krzykliwi, nerwowi, aroganccy, itp. Podobnych epitetów pod adresem postów padało więcej, nie wszystkie nadają się do przytoczenia ze względu na swój "nieparlamentarny" charakter. Tego rodzaju zarzuty formułował co ósmy respondent. Jeśli wypowiedzi dotyczące "kłótności" postów połączyć z tymi, które generalnie odnoszą się do "niewłaściwych manier" - okaże się, że niemal połowę respondentów bulwersuje sposób bycia deputowanych, brak elegancji i powściągliwości w wystąpieniach.

Liczne zarzuty pod adresem postów dotyczyły sprawy ich absencji w czasie obrad. O pustych ławach poselskich, częstym braku quorum uniemożliwiającym podejmowanie ważkich decyzji mówiło z wyrzutem 16,7% badanych.

Co siódmy respondent formułował negatywne opinie na temat konkretnych wypowiedzi padających z trybuny sejmowej; protesty dotyczyły treści tych wypowiedzi - respondenci sygnalizowali, iż nie zgadzają się z poszczególnymi poglądami postów wyrażanymi w konkretnych sprawach.

Niewielka część wypowiedzi respondentów miała charakter deklaracji politycznych: np. jednym nie podoba się "stronictwo postkomunistyczne", innym "zaciełrzewieni katolicy". Nieliczni badani wyrażali zastrzeżenia do sposobu prowadzenia obrad.

Czwarta część populacji badanej nie potrafiła w ogóle sformułować jakichkolwiek uwag krytycznych pod adresem postów, bądź też takich uwag nie miała, (odpowiedzi "nie wiem", "trudno mi powiedzieć").

Obowiązki posta nie sprowadzają się wyłącznie do udziału w posiedzeniach

⁸ Przekonanie to wynika z danych uzyskanych w innych pytaniach ankiety

Sejmu, jego rola wykracza daleko poza uczestnictwo w obradach. W badaniach próbowano więc ustalić, co wie społeczeństwo o działalności poselskiej nie poddającej się obserwacji społecznej za pośrednictwem mass - mediów.

Niemal 40% respondentów nie potrafiło w ogóle wskazać, czym zajmuje się poseł poza uczestnictwem w posiedzeniach plenarnych. Spośród tych, którzy dostrzegali także inne sfery działania posła - najliczniejsza grupa wskazywała na jego pracę w terenie (44,2%): spotkania z wyborcami, dyżury poselskie itp.; co piąty badany ujawnia swą wiedzę o pracy w komisjach sejmowych; co dziesiąty wiedział o pracy w klubach poselskich, około 4% respondentów zwróciło uwagę na to, że posłowie muszą przygotowywać się do posiedzeń plenarnych poprzez studiowanie dokumentów, projektów, ustaw itp.

Jednym ze wskaźników opinii o działalności posła jest jego społeczny prestiż. Prasa publikuje ostatnio wiele list rankingowych będących odzwierciedleniem ocen przypisywanych poszczególnym zawodom, funkcjom społecznym itp. W naszych badaniach przedstawiliśmy respondentom 14 stanowisk i funkcji z prośbą o wskazanie, przy użyciu skali 0 do 100, jakim poważaniem cieszą się one w społeczeństwie. Dane przedstawione w postaci średnich arytmetycznych prezentuje diagram Nr 8.

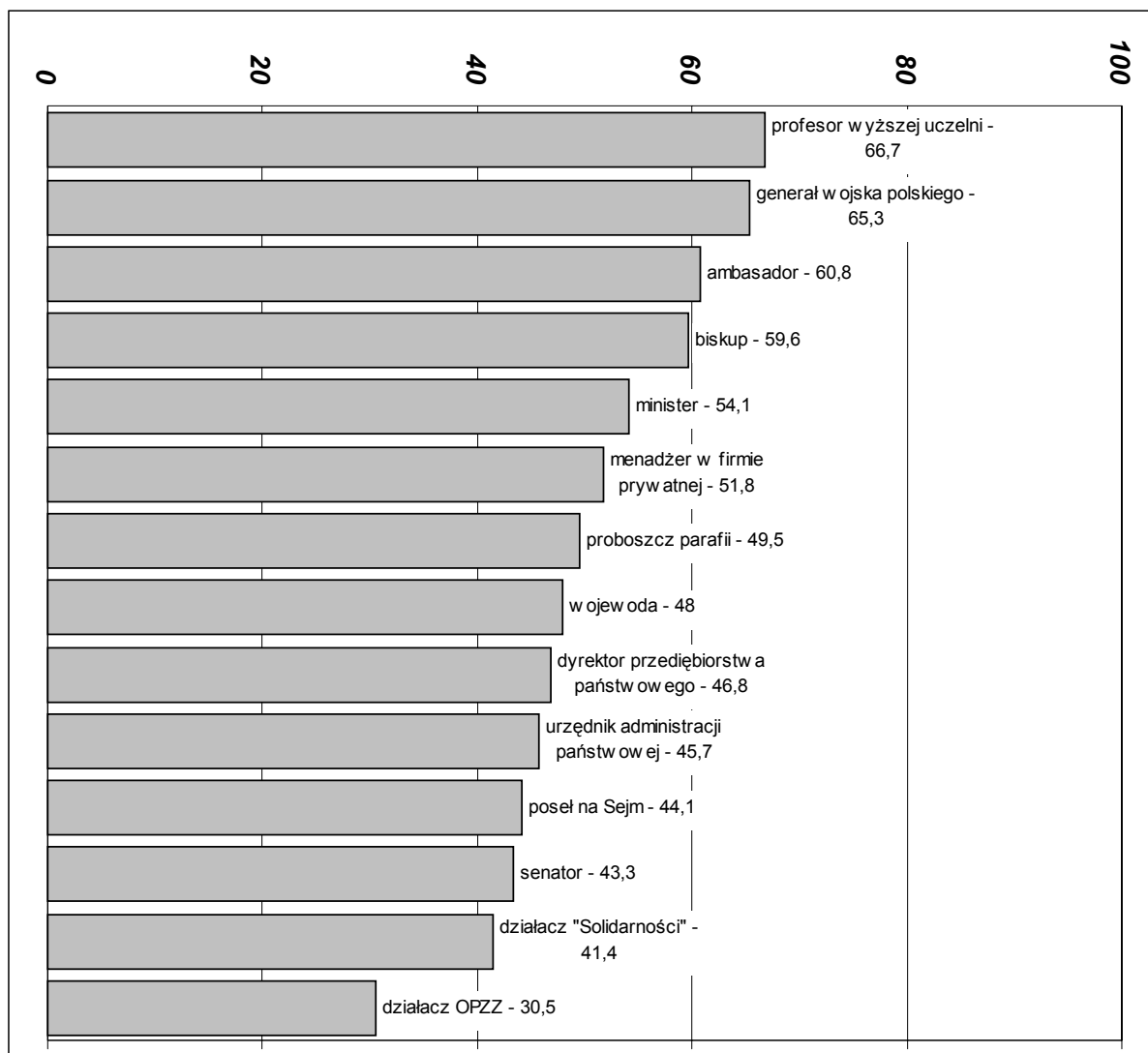

Diagram Nr 8. Prestiż funkcji posła na tle innych zawodów i stanowisk (dane przedstawione w postaci średnich arytmetycznych obliczonej dla całej próby)